

Єременко Т. Є., Слободянюк А. А.
ПНПУ ім. К. Д. Ушинського

ПРОСОДИЧНА СТРУКТУРА АНГЛІЙСЬКОГО СПЕЦІАЛЬНОГО ПИТАННЯ У ФУНКЦІІ ЗАПИТУ ІНФОРМАЦІЇ В УМОВАХ ІНТЕРФЕРЕНЦІЇ ТУРЕЦЬКОЇ МОВИ

Стаття присвячена дослідженню інтонаційної структури англійського спеціального питання-запиту інформації в умовах інтерферентного впливу турецької мови. За допомогою аудитивного аналізу досліджуються просодичні особливості спеціального питання-запиту в англійському і турецькому еталонах, а також в інтерферентному варіанті.

Ключові слова: просодична структура, питання-запит інформації, інтерферентний варіант.

Категорія питальності є однією із найскладніших і недостатньо вивчених в мовленні. Дослідження цієї категорії проводилося в рамках різних дисциплін – логіки, філософії, лінгвістики. Серед широкого кола питань, пов'язаних з питальністю – такі як: про взаємозв'язок питань і стверджень, про співвідношення елементів знання та незнання, про принципи постановки та класифікації питань, тощо. Питальність реалізується у мовленні за допомогою питальних речень, які, в свою чергу, у відповідності до інтенції мовця можуть мати різну функціональну спрямованість. У фокусі даного дослідження – питальне речення в його первинній функції – запиті інформації, для утворення якого необхідні наступні умови: відсутність певних знань, бажання отримати ці знання та очікування відповіді з боку співбесідника.

Проблема інтонації спеціального питання в англійській мові та зв'язку інтонації з семантико-синтаксичною побудовою речення постійно знаходилася в центрі уваги лінгвістів. Її розробкою в рамках фундаментальних експериментально-фонетичних досліджень займалися такі вчені як Графова Л. Л., Дубовський Є. О., Єременко Т. Є., Кузьмицька З. В. та інші. Проте аналіз літературних джерел свідчить про відсутність фундаментальних робіт, присвячених вивченню просодії англійського спеціального питання в умовах інтерференції турецької мови, що й зумовлює *актуальність* проведення даного дослідження.

Метою даного експериментально-фонетичного дослідження було виявлення особливостей реалізації інтонації спеціального питання у функції запиту інформації в умовах інтерферентного впливу турецької мови.

Завданнями дослідження були:

- визначити експериментальним шляхом просодичну структуру англійського спеціального питання у функції запиту інформації;
- дослідити особливості просодичної організації англійського спеціального питання у функції запиту інформації в турецькому інтерферентному варіанті;
- проаналізувати просодичну структуру спеціального питання у турецькій мові;
- співставити турецький інтерферентний варіант з англійським та турецьким еталонними реалізаціями спеціального питання-запиту інформації.

Питальне речення довгий час вивчалось в основному в порівнянні з розповідним, адже обидва види речення формально виражають судження або ствердження. Проте відмінністю між питанням і судженням є те, що “ставлячи питання, ми запитуємо про якийсь явище або факт дійсності, а виголошуючи судження, ми стверджуємо або заперечуємо самі факти або що-небудь про них” [2, с. 7]. Так, у різних видах питань невизначеним може бути предикат (спеціальне питання) або зв’язок між суб’єктом і предикатом (загальне питання). При цьому, надаючи значення цьому невизначеному елементу, ми перетворюємо питальне речення в ствердження. Таким чином, питання і ствердження є пов’язаними поняттями, але в той же час питання представляє собою особливу форму думки, окрему від ствердження. Питання реалізується в конкретному акті мовленнєвої діяльності, і кожний акт носить ситуативний характер. Так, питальні речення залежно від ситуації спілкування можуть виражати власне питання або зовсім не виражати комунікативної суті питання. Існує, наприклад, цілий ряд питань, що містять в собі судження, спонукання або уточнення. Тобто розгляд питальних речень повинен проводитися тільки з урахуванням ситуативного контексту.

Власне питальне речення, відповідно до типу інформації, яка запитується, може бути питанням-запитом нової інформації, питанням-уточненням відомої інформації, питанням-перезапитом, зустрічним питанням та іншими. Варто зауважити той факт, що в кожному із цих видів питань присутній в більшій чи меншій мірі запит певної інформації. Виділення питання-запиту інформації в окремий вид зумовлено тим, що при такому питанні саме запит інформації є домінуючою функцією. Згідно комунікативної спрямованості питання-запиту інформації властива ініціальна позиція. Такі питання використовуються, як правило, у перших репліках діалогічної єдності, адже вони спрямовані на наступну репліку, яка у даному випадку є відповіддю на питання.

Однією з форм вираження питання-запиту інформації є спеціальне питальне речення, яке у зв’язку з наявністю питального слова можна кваліфікувати як “функцію висловлення по відношенню до відповіді як реалізації цієї функції” [2, с. 9]. Питальні слова в цьому виді питання можуть виступати в різних синтаксичних положеннях, оформлюючи запитання про суб’єкт, об’єкт, мету дії тощо. Як в англійській, так і в турецькій мовах для спеціального питання характерним є використання питальних слів. Відмінною рисою є положення питальних слів у реченні. Так, в англійській мові група підмет-присудок знаходиться, як правило, на початку речення; відповідно питальне слово позиціонує теж на початку речення. В турецькій мові група підмет-присудок і питальне слово за умови наявності другорядних членів розташовується наприкінці речення, наприклад, *cf.* *When will you come to visit your mother?* (англ.) – *Anneni görmek için ne zaman geleceksin?* (тур.). Ще однією відмінною синтаксичною ознакою англійського і турецького спеціального питання є наявність/відсутність допоміжних дієслів. Так, в англійській мові для утворення спеціального питання

використовуються допоміжні дієслова, в той час як в турецькій мові питальність реалізується лише за допомогою питального слова.

З точки зору інтонаційного оформлення, англійське спеціальне питання, яке містить в собі займенникові питальні слова, що дещо елімінують інтонаційне вираження питальності, часто розглядається вченими як стверджувальне речення, основною ознакою якого є низхідний тональний контур. Типовим розміщенням фразового наголосу є, як правило, останній наголошений склад синтагми. Поряд з цим у відповідності до ситуації спілкування та виражених емоцій може змінюватися як діапазон та інтервал падіння тону, так і тип тону в цілому. Так, можна казати про нормативність просодичної структури даного виду питання у відповідності до категоріального значення речення, просодичні характеристики якого – низхідна або рівна шкала і низхідний тон, та у відповідності до конкретної мовленнєвої ситуації (уточнення, перезапит) і виражених при цьому емоцій (зацікавленість, здивування, розчарування), просодичні характеристики – низхідні та висхідні шкали, висхідно-низхідні та високі низхідні ядерні тони. В даній статті нами було досліджено просодичну структуру спеціального питання з низьким рівнем емоційного забарвлення.

Одним із головних компонентів інтонації є мелодичний компонент. Мелодика представляє собою зміни у висоті голосу в залежності від інтенції та емоцій мовця. Існують універсальні мелодійні контури, що характерні більшою мірою для всіх мов світу [1]. Так, загальновідомим є той факт, що завершеність, категоричність виражаються, як правило, за допомогою низхідних тонів, а незавершеність, некатегоричність – за допомогою висхідних тонів. Проте ступінь та характер вираження завершеності/незавершеності може бути у різних мовах різним. В англійській мові, наприклад, категоричність виражається, як правило, за допомогою низьких низхідних ядерних тонів, що супроводжуються рівним рухом післяядерного тону. Для турецької ж мови характерною ознакою категоричності є низький низхідний ядерний тон з висхідним за напрямом рухом післяядерного тону [3]. Аналіз інтонаційної організації турецьких речень різної комунікативної спрямованості показав, що в цілому можна казати про некатегоричність інтонації турецької мови, про що свідчить наявність в інтонаційних контурах переважної більшості висхідних ядерних та післяядерних тонів. Характер доядерного тону зумовлений типом зв'язку слів у реченні. В турецькій мові як аглютинативній зв'язок між словами відбувається за допомогою додавання афіксів до основи слова. Тобто кожен афікс, будучи виразником граматичного значення, є важливим для розуміння смислу речення, що відбивається і на інтонаційному оформленні фрази. Турецька мова є складонаголошеною, відповідно до чого доядерний тональний контур характеризується великою кількістю підйомів-спадів висоти. В англійській мові зв'язок слів у реченні відбувається за допомогою флексій, що дозволяє віднести англійську мову до словонаголошених. Відповідно до цього доядерний тон

характеризується, як правило, більш стабільним чергуванням і висотою наголошених і ненаголошених складів.

Виходячи із завдань дослідження, для визначення особливостей інтонації англомовного питання-запиту інформації в умовах інтерференції турецької мови в роботі був використаний аудитивний метод аналізу, який відбувався у три етапи. Експериментальним матеріалом дослідження були відібрані 50 англомовних спеціальних питань-запитів інформації з низьким рівнем емоційного забарвлення, що були представлені у рамках діалогічних єдностей. Аудиторами були двоє носіїв англійської мови та троє фахівців англійської фонетики. На першому етапі аудиторам було запропоновано прослухати автентичні аудіозаписи діалогічних єдностей, визначити функціональний тип питання та проаналізувати інтонаційні засоби вираження питальності. На другому етапі аудиторам пропонувалося прослухати начитані студентами-носіями турецької мови англомовні питання з метою визначення природності чи неприродності інтонації інтерферентного варіанту та відхилень від англійських еталонних реалізацій. На третьому етапі аудиторами були викладачі турецької мови, їх завданням було проаналізувати інтонаційну структуру турецьких спеціальних питань-запитів.

На першому етапі аудитори відмітили належність питань до типу, що аналізуються, та відмітили їхні наступні просодичні характеристики:

- низький низхідний та рівний тон ядерного складу;
- низхідний за напрямом рух основного тону в доядерній частині;
- широкий діапазон частоти тону;
- плавний характер руху тону на ядерному складі;
- середній темп вимови фрази;
- середня гучність вимови;
- відсутність пауз в межах синтагми.

Результатом другого етапу аудитивного аналізу при реалізації інтерферентного варіанту стало визначення аудиторами у 90% випадків неприродності звучання спеціального питання, реалізованого носіями турецької мови. Так, інтерферентному варіанту були властиві:

- використання висхідного ядерного тону;
- рівний за напрямом основний тон в доядерній частині;
- висхідний рух післяядерного складу;
- вузький діапазон частоти основного тону;
- різкий підйом тону ядерного складу;
- однакова тривалість та гучність наголошених і ненаголошених складів.

На третьому етапі аудиторами були виявлені особливості інтонації спеціальних питань турецькою мовою, а саме:

- переважно наявність низького висхідного та низхідно-висхідного тонів ядерного складу;
- рівний за напрямом рух основного тону в доядерній частині;

- висхідний за напрямом рух тону в післяядерній частині;
 - вузький діапазон частоти тону;
 - середній та повільний темп;
 - середня гучність вимови;
 - відсутність пауз в межах синтагми;
 - нечітка ритмічна організація фрази; ненаголошені та наголошені склади промовляються з однаковою тривалістю.

Просодичні особливості питання запиту-інформації в англійському і турецькому еталонах, а також в турецькому інтерферентному варіанті наведено у таблиці.

Таблиця

Інтонація спеціального питання в англійському і турецькому еталонах, та турецькому інтерферентному варіанті вимови

<i>Інтонаційна ознака</i>	<i>Англійський еталон</i>	<i>Турецький еталон</i>	<i>Інтерферентний варіант</i>
Тип доядерного тону	низький низхідний/ рівний	низький низхідний/ рівний	рівний
Тип ядерного тону	низхідний	рівний, висхідний	висхідний
Тип післяядерного тону	низхідний	вузький	висхідний
Діапазон частоти осн. тону	широкий	однакова	вузький
Тривалість наголошених і ненаголошених складів	різна	середня	однакова
Гучність	середня	середній	середня
Темп	середній		середній

Дане дослідження, що базується на теоретичному положенні про наявність проміжної мовної системи – *interlanguage* [4] в межах компетентності індивіда в іноземній мові, підтверджує можливість переносу навичок реалізації спеціального питання-запиту інформації з рідної мови (турецької) в іноземну (англійську). Зіставний аналіз двох мов має при цьому визначальне значення, так як він показує ті труднощі, які можуть виникнути залежно від того, яка мова є рідною. Результати аналізу можуть бути використані у розробці методики навчання англійської інтонації носіїв турецької мови з урахуванням впливу рідної мови тих, хто навчається.

Л і т е р а т у р а :

1. *Болинджер Д.* Интонация как универалия. – В кн.: Принципы типологического анализа языков различного строя. – М. : Наука, 1972. – 230 с.
2. *Борисюк І. В.* Інтонація українського питального речення. – К. : Наукова думка, 1975. – 128 с.
3. *Ashl Göksel, Celia Kerlake.* Turkish: a Comprehensive Grammar. – New York : Routledge. – 583 p.
4. *Selinker L.* Interlanguage. – Int. Rev. Appl. Linguist, 1972, № 10. – P. 43-46.

Єременко Т. Є., Слободянюк А. А. Просодична структура англійського спеціального питання у функції запиту інформації в умовах інтерференції турецької мови.

Статья посвящена изучению интонационной структуры английского специального вопроса-запроса информации в условиях интерферентного влияния турецкого языка. При помощи аудиторского анализа исследуются просодические особенности специального вопроса-запроса в английском и турецком эталонах, а также в интерферентном варианте.

Ключевые слова: *просодическая структура, вопрос-запрос информации, интерферентный вариант*

Yeryomenko T., Slobodianiuk A. Prosodic structure of English special question-request of information in the interference of Turkish.

The article is devoted to the research of intonational structure of the English special question-request of information. It investigates the prosodic features of the given type of question in English and Turkish model and interferential variant.

Keywords: *prosodic structure, question-request of information, interferential variant*

Зайцева Е. А.

**Национальный педагогический университет
им. М. П. Драгоманова**

ОККАЗИОНАЛЬНЫЕ СРЕДСТВА ВЫРАЖЕНИЯ АВТОРСКОЙ ПОЗИЦИИ (НА МАТЕРИАЛЕ ПОЭТИЧЕСКИХ ТЕКСТОВ)

В статье анализируются закономерности функционирования окказиональных номинативных единиц в качестве средства отражения авторского видения предмета изображения в поэтическом тексте.

Ключевые слова: *окказионализм, поэтический текст, авторская позиция.*

Анализ возникновения и функционирования окказиональных единиц является предметом исследования в работах многих лингвистов: В. В. Лопатина, Н. Г. Бабенко, Т. В. Поповой, Е. Н. Ремчуковой, Н. З. Котеловой, Б. А. Успенского и др. Современные языковеды уделяют этой проблеме значительное внимание в связи с преобразованиями, которые имеют место в русском языке конца XX – начала XXI в.в. Однако, несмотря на устойчивый интерес лингвистов к проблеме окказиональных образований, она пока что остается по сути дела на начальной стадии разработки. Возможно, это связано с тем, что окказионализмы во многих случаях рассматриваются как “отрицательный” языковой материал (то есть отступление от норм литературного языка), маргинальные явления или как специфическая особенность идиостиля некоторых поэтов [7, с. 210-217]. Соответственно, этот тип эмпирического материала воспринимается как дополнительный, позволяющий продемонстрировать свойственные языковой системе узуальность и потенциальные возможности в области словообразования, формообразования и др.

Очень точную характеристику подобных единиц дает В. А. Кухаренко: “В связи с необычностью сочетания составляющих их морфем окказионализмы не только привлекают внимание к обозначаемому явлению, но и являются самым экономным способом его обозначения. Однословный окказионализм заменяет целый